

Redovisning av uppdrag om vilka fortbildningsinsatser som har genomförts för personal inom förskoleklassen och fritidshemmet samt bedömning om avsedda effekter har nåtts

Härmed redovisas uppdraget om vilka fortbildningsinsatser som har genomförts för personal inom förskoleklassen och fritidshemmet och en bedömning av om avsedda effekter har nåtts, givet i regleringsbrevet för budgetåret 2017.

Sammanfattning

I regleringsbrevet för 2017 fick Skolverket i uppdrag att kartlägga och analysera vilket behov av fortbildning som finns för personal som är verksamma i förskoleklassen och fritidshemmet. I uppdraget ingick att under 2017–2019, utifrån behovet, genomföra olika fortbildningsinsatser och det nämns särskilt att viss fortbildning ska rikta sig mot förskollärare i förskoleklass inom områdena språk och kommunikation samt matematiska resonemang och uttrycksformer. Senast den 15 december 2018 och 2019 ska myndigheten redovisa vilka fortbildningsinsatser som har genomförts och bedöma om avsedda effekter har nåtts.

Efter att en delredovisning lämnades till regeringen i mars 2017 har Skolverket genomfört två egna beredningar för att fortsatt undersöka behovet av kompetensutveckling hos personal i förskoleklass och fritidshem. Tillsammans med delredovisningen har dessa två legat till grund för framtagandet av ett antal nya kompetensutvecklingsinsatser för målgrupperna som kompletterar de insatser som beskrivs i delredovisningen.

Genomförande

Vid utformandet av insatserna har Skolverket tagit hänsyn till de organisatoriska förutsättningarna som finns i förskoleklassen och fritidshemmet. Det gäller framför allt att personalen ofta arbetar i flera verksamheter, utbildningsnivån varierar, samt att tiden för kompetensutveckling är mindre än för lärare i grundskolan. Detta

innebär att Skolverkets nya eller planerade insatser oftast är lättillgängliga, multimodala, tids oberoende och varierande i omfång.

Här nedan redovisas vilka fortbildningsinsatser som har genomförts under 2017–2018 för båda målgrupperna och för var och en separat. Uppgifter om hur stort deltagandet har varit i olika insatser, erfarenheter från dessa samt utvärderingsresultat finns i bilagan till denna redovisning.

Insatser för förskoleklassen och fritidshemmet

Samverkan med externa aktörer

Regionala informationsinsatser

Skolverket har på förfrågan från utbildningsförvaltningar, respektive regionala nätverk i Umeå, Östersund och Hudiksvall genomfört informationsinsatser kring förtydligandet av läroplanens del 3 och del 4 samt läroplanens del 2.5. Informationsinsatserna kombinerades med olika workshops med målet att också samla in information om hur läroplanstexterna har tagits emot samt att inventera vilka behov målgruppen gav uttryck för.

Biennial

På inbjudan av Barn- och barndomskollegiet (BBK) vid Linnéuniversitetet medverkade Skolverket på biennalen ”Nya villkor för lärande i förskoleklass och fritidshem”. Skolverket informerade om de nya läroplansdelarna för förskoleklassen och fritidshemmet.

Webbinarier

Skolverket har genomfört totalt fyra webinarier med syfte att sprida information och fördjupa kunskapen om de nya delarna i läroplanen samt gjorda revideringar. Webinarierna fokuserade på rektorns roll för att implementera läroplansförändringarna, fritidshemmet, förskoleklassen samt på övergång och samverkan. Webinarierna publicerades på Skolverkets webbplats våren 2017.

Konferenser

Under hösten 2017 samt våren 2018 genomfördes totalt 17 endagskonferenser, varav åtta inriktade på fritidshemmet och nio på förskoleklassen. För att underlätta ett brett deltagande genomfördes konferenserna på olika orter runt om i Sverige. Vid dessa tillfällen informerades deltagarna om skollagen, de nya läroplansdelarna för förskoleklass och fritidshem samt den nya skrivningen om övergång och samverkan. Under konferenserna fick målgrupperna även ta del av föreläsningar som innehöll verksamhetsnära, konkreta exempel med koppling till läroplanerna och aktuell forskning.

Stöd för systematiskt kvalitetsarbete och förändringsledning*Kvalitetsverkstad*

Från hösten 2018 finns två delar av Skolverkets webbaserade processtöd *Kvalitetsverkstaden* klara. Under våren 2019 färdigställer Skolverket *Kvalitetsverkstaden* som erbjuder huvudmän stöd i det systematiska kvalitetsarbetet. Insatsen riktar sig till huvudmän och rektorer och främjar samverkan i hela styrkedjan kring kvalitetsarbetet.

Leda förändring

Hösten 2018 publicerade Skolverket en insats för att stödja huvudmän och rektorer i det systematiska kvalitetsarbetet samt en insats för att stödja rektorer och förskolechefer i rollen som förändringsledare, *Leda förändring*. Dessa insatser kan appliceras på olika utvecklingsområden och lyfter inte fram specifika verksamheter eller skolformer. Insatserna är således relevanta även för utveckling och styrning av fritidshemmet och förskoleklassen.

Leda digitalisering

Insatsen vänder sig till skolledare och huvudmän och är ett processtöd för organisering och kompetensutveckling inom digitalisering på ett övergripande plan. Syftet med insatsen är att stärka kompetensen inom sakområdet digitalisering, oavsett skolform och verksamhet, och att fördjupa kunskaper och kompetenser om förändringsledning, analys och utvecklingsplanering. Insatsen publicerades i juni 2017.

Insatser för fritidshemmet**Digital kompetens i fritidshemmet**

Under hösten 2018 har ett webbaserat stödmaterial tagits fram. Materialet innehåller verksamhetsexempel, korta utdrag ur läroplanen, diskussionsfrågor samt länkar till annat relevant material på Skolverket samt andra aktörer. Stödmaterialen visar vilka möjligheter digital kompetens kan tillföra i fritidshemmets arbete med språk och kommunikation, skapande och estetiska uttrycksformer samt livsstilens betydelse för hälsan.

Webbkurser för personal i fritidshem

Under 2018 tar Skolverket fram ett omfattande stödmaterial i form av två webbkurser som riktar sig till personal i fritidshem och rektorer med ledningsansvar för fritidshem. Insatsen bygger på kollegialt lärande, där innehållet till stor del går att anpassa till lokala förutsättningar. Webbkurserna är tänkta att bidra till ökad kunskap hos både skolledning och skolpersonal om vad det kompletterande och kompensatoriska uppdraget innebär och hur verksamheten kan utformas för att fungera kompletterande och kompensatoriskt för alla elever på fritidshemmet inklusive nyanlända och flerspråkiga elever. Den första webbkursen lanseras i december 2018 och den andra planeras att publiceras i februari 2019.

Insatser för förskoleklassen

Fortbildning inom språk och matematiska uttrycksformer

Under vår- och höstterminen 2018 har pedagoger utan behörighet som arbetar i förskoleklass erbjudits möjlighet att påbörja utbildningar inom språk och kommunikation samt matematiska resonemang och uttrycksformer. I mån av plats har även behöriga förskollärare som arbetar i förskoleklass gått kursen. Totalt har åtta lärosäten upphandlats av Skolverket för att genomföra utbildningarna under 2018 – 2019. Syftet med lärosätesutbildningar är att öka ämneskompetens hos personalen, utveckla förmågan att stödja elever i deras utveckling samt att bli tryggare i sin yrkesroll. Valet att rikta sig till målgruppen obehörig personal har sin grund i Skolverkets bedömning som visar på att en kompetenshöjning hos just denna personalkategori är av särskild vikt för att höja kvaliteten på undervisningen i förskoleklassen. Kursen motsvarar 15 högskolepoäng och innehåller två huvuddelar: språk och kommunikation samt matematiska uttrycksformer. Studierna syftar till mer generell kompetenshöjning och leder inte till behörighet att undervisa i förskoleklass.

Förskoleklassens matematik

Inom ramen för Matematiklyftet reviderades, våren 2018, modulen *Förskoleklassens matematik*. Modulen har anpassats bland annat till skrivningarna i kartläggningmaterialet för förskoleklass *Hitta matematiken* så att modulinnehållet ytterligare stärker och utvecklar förskollärare och lärares kunskap i matematikdidaktik kopplat till undervisning i förskoleklassen. Det lyfter även fram användandet av digitala verktyg i förskoleklassens undervisning och förtydligar planering, genomförande och bedömning i förskoleklassen. Utifrån didaktiska perspektiv belyses områden inom språk och kommunikation samt matematiska resonemang och uttrycksformer

Läslyftet

Inom Läslyftet har stödmaterial i form av två moduler, *Tidig läsundervisning* och *Tidig skrivundervisning*, tagits fram. De riktar sig till förskollärare i förskoleklass och lärare i åk F-3 och lyfter fram undervisningens betydelse för den tidiga läs- och skrivundervisningen. Målet är att ge de som bedriver läs- och skrivundervisning i förskoleklass och årskurs 1–3 verktyg för att identifiera elevernas påbörjade läsutvecklingsprocess, stimulera och utveckla elevernas skrivförmåga samt att planera och genomföra undervisningen.

Pågående och planerade insatser

Webbkursen Utomhusdidaktik

För att öka kompetensen hos lärare och annan personal som arbetar inom förskoleklass och fritidshem pågår utveckling av en insats inom området

utomhusdidaktik, webbkursen *Utombusdidaktik för lärare och annan personal inom förskoleklass och fritidshem*. Formen webbkurs möjliggör för Skolverket att nå en större målgrupp oberoende av geografiskt läge eller storlek på huvudman. Webbkursen kan studeras enskilt men lämpar sig bäst för kollegialt lärande. Publicering av kursen planeras till mars 2019.

Stödmaterial kring förskoleklassen

Pedagogik i förskoleklassen är ett webbaserat material som ger stöd för lärare i förskoleklassen att fördjupa sin kunskap om läroplanens innehåll och uppbyggnad, sin förståelse för förskoleklassens specifika uppdrag och de konsekvenser läroplansförändringarna medför. Materialet ger även stöd för rektorer och huvudmän att organisera verksamheten så att lärare i förskoleklassen får de förutsättningar som krävs för att delta i kollegiala utbyten. Det webbaserade stöd materialet inkluderar delar som rör digital kompetens, flerspråkighet samt övergång och samverkan och samordnas med angränsande insatser inom dessa områden. Insatsen består av dels en revidering av stöd materialet ”Förskoleklassen-uppdrag, innehåll och kvalitet”, dels framtagning av ett kollegialt fördjupningsmaterial som riktar sig till lärare i förskoleklassen. Publicering av materialet planeras till maj 2019

Övergång och samverkan

Skolverket utformar ett nytt stödmaterial inom Övergång och samverkan som ligger i linje med läroplanstexten. Det beskriver hur förskola, förskoleklass, fritidshem och skola kan samverka med varandra för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Fokus i stöd materialet är hur verksamheter kan utbyta information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande. Stöd materialet lanseras under 2019 på webbplatsen vartefter delarna blir klara.

Planerade revideringar av allmänna råd och stödmaterial

Skolverket arbetar med översyn av allmänna råd med syfte att dessa ska ligga i linje med de nya delarna i läroplanen. Under 2018 har Skolverket genomfört en konsekvensutredning av Allmänna råd för fritidshem från 2014. I skrivande stund har dock ännu inte fattats några beslut om åtgärder baserat på konsekvensutredningen.

Med hänsyn till de förtydligande läroplansdelarna för personal som är verksamma i förskoleklassen och fritidshemmet samt införande av obligatorisk förskoleklass pågår en revidering av Skolverkets stödmaterial, filmer samt övriga publikationer som inte längre ligger i linje med de nya läroplansdelarna. Revideringen planeras bli klar under 2019.

Planerade insatser inom olika kunskapsområden

I sitt fortsatta arbete under 2019 kommer Skolverket även att utveckla insatser med syftet att stärka undervisningen inom kunskapsområdena Skapande och estetiska uttrycksformer samt Lekar, fysiska aktiviteter och utevistelse. En beredning

om behov av fortbildning inom området flerspråkighet hos personal inom förskoleklassen och fritidshemmet planeras att göras i början av det kommande året för att möjliggöra utveckling av stöd även inom detta område under 2019.

Bedömning om avsedda effekter har nåtts

Skolverkets uppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för personal inom förskoleklassen och fritidshemmet pågår under perioden 2017–2019. Under denna period informerar, reviderar och utvecklar Skolverket insatser löpande och initialt har myndigheten främst hunnit genomföra informationsinsatser.

Informationsinsatser

Skolverkets egen utvärdering¹ (se bilagan) med fokus på fritidshemmet visar att informationsinsatserna har bidragit till att göra läroplansförändringarna kända för såväl huvudmän, rektorer som personal i fritidshemmet. Informationen tycks ha nått ut brett i styrkedjan, även om den inte har nått alla personalkategorier i samma utsträckning, då det är en större andel huvudmän och rektorer jämfört med övrig personal som har tagit del av dem. En majoritet av huvudmännen uppger att de har anordnat någon typ av egen fortbildning för sin personal. Det kan bero på att insatserna upplevs ha kommit för sent från Skolverket. Undersökningen visade också att de flesta inom både förskoleklassen och fritidshemmet som tagit del av informationsinsatserna är nöjda med dessa. Likaså framgår att de har haft nytta av insatserna genom att de fått ökad förståelse och kännedom om läroplansändringarna.

Kompetensutvecklingsinsatser

I delredovisningen från mars 2017 framhåller Skolverket att man historiskt har utformat förhållandevis lite kompetensutveckling som riktar sig specifikt till förskoleklassen och fritidshemmet. Det stämmer fortfarande även om en hel del nya insatser tillkommit, befinner sig i planeringsstadiet eller är under framtagande. Det finns i dag flera kompetenshöjande insatser och stödmaterial inom de nationella skolutvecklingsprogrammen för utveckling av förskoleklassens verksamhet eller som riktar sig till personal i förskoleklassen. Även om det redan under december 2018 kommer att finnas nya insatser som särskilt syftar till att höja personalens kompetens i fritidshemmet är det fortfarande ett fåtal kompetenshöjande insatser som på ett tydligt sätt omfattar fritidshemmet som målgrupp.

Sammanfattande slutsats

Skolverkets bedömning är att informationsinsatserna har bidragit till att göra de nya läroplansdelarna kända. Informationsinsatserna tycks ha nått ut brett i styrkedjan, även om de inte har nått alla personalkategorier i samma utsträckning. Många av de

¹ Nya läroplansdelar för fritidshemmet och förskoleklassen. En utvärdering av Skolverkets insatser samt implementeringen av läroplansdelen för fritidshemmet, Skolverket december 2018.

kompetensutvecklingsinsatser som har planerats för att implementera de nya läroplansdelarna för förskoleklassen och fritidshemmet håller fortfarande på att utformas på Skolverket eller har precis påbörjats av personal inom förskoleklassen och fritidshemmet. Det medför att det ännu inte går att redovisa om avsedda effekter har nåtts för kompetensutvecklingsinsatserna i den här redovisningen.

En mer detaljerad beskrivning om utvärderingen finns i bilagan till denna redovisning *Nya läroplansdelar för fritidshemmet och förskoleklassen. En utvärdering av Skolverkets insatser samt implementeringen av läroplansdelen för fritidshemmet.*

Skolverkets fortsatta arbete

Skolverket ska enligt regeringsuppdraget lämna ytterligare en redovisning till regeringen i december 2019. Myndigheten kommer därmed fortsatt att analysera effekterna av Skolverkets fortbildningsinsatser för personal i förskoleklassen och fritidshemmet. Resultaten av Skolverkets egen utvärdering med fokus på fritidshemmet visar på svårigheter att implementera den reviderade läroplanen och med att arbeta läroplansstyrt i fritidshemmet. Det är resultat som Skolverket kommer att beakta och använda i det fortsatta arbetet.

I Skolverket generella arbete med att utveckla nya insatser för dessa målgrupper kommer Skolverket att överväga om fritidshemmet och förskoleklassen ska vara en del av befintliga och planerade skolutvecklingsinsatser för till exempel grundskolan eller om de bättre gynnas av egna insatser. Skolverkets fortsatta arbete med uppdraget kommer även att samordnas med angränsande regeringsuppdrag som t.ex. *Uppdrag att genomföra kompetensutvecklings- och implementeringsinsatser avseende en garanti för tidiga stödinsatser i förskoleklassen, grundskolan, specialskolan och sameskolan (U2018/02959/S).*